

Nr 24

Utlåtande i anledning av motion om en fast organisation för offentlig försvarare i brottmål.

I motionen II: 28 av herrar *Sjöholm* och *Rubin* hemställes att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om tillskapandet av en fast organisation i fråga om offentliga försvarare i brottmål i enlighet med de grunder som angivits i motionen.

Motionen har varit föremål för remissbehandling.

Gällande rätt

Den som är misstänkt för brott har enligt rättegångsbalken en ovillkorlig rätt att anlita biträde av försvarare både under förundersökningen och inför rätta. I första hand har den misstänkte möjlighet att skaffa sig en privat försvarare. För en sådan gäller samma behörighetsvillkor som för rättegångsombud. Kostnaden för privat försvarare får den misstänkte själv bestrida och även om han blir frikänd för brottet kan han bara i undantagsfall slippa att slutgiltigt stå för kostnaden.

Har den misstänkte inte utsett försvarare — eller avvisas försvarare som han utsett — skall offentlig försvarare förordnas för honom, om hans rätt på grund av sakens beskaffenhet eller eljest inte kan tillvaratagas utan biträde. Är den misstänkte anhållen eller häktad skall även eljest, om han begär det, offentlig försvarare förordnas.

I lagen den 20 mars 1964 med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns en föreskrift om försvarare när det i mål mot någon som inte fyllt tjuogoett år förekommer anledning att döma till annan påföljd än böter. Saknar den underårige försvarare skall då offentlig försvarare förordnas för honom, om det inte på grund av sakens beskaffenhet eller eljest finnes uppenbart att försvarare inte erfordras.

Offentlig försvarare förordnas av rätten. Frågan om sådant förordnande skall tagas upp då framställning göres därom eller rätten eljest finner anledning därtill.

Behörig att vara offentlig försvarare är i princip endast advokat, dvs. ledamot av Sveriges advokatsamfund, men undantag härifrån föreligger beträffande vissa domstolar. Företrädesvis bör anlitas någon som vid rätten brukas som rättegångsombud. Har den misstänkte föreslagit någon som

är behörig att vara offentlig försvarare, skall han förordnas, om inte hans anlitande skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller eljest särskilda skäl föranleder annat. Den offentlige försvararen får arvode samt ersättning för kostnad och tidsspillan av allmänna medel efter vad rätten prövar skäligt. Det är uttryckligen förbjudet för honom att förbehålla sig ytterligare ersättning av den misstänkte.

Om den tilltalade dömes för brottet gäller med vissa undantag den regeln, att han till statsverket skall återgälda vad som utgått i arvode och ersättning till den offentlige försvararen. Detsamma gäller i fråga om vissa andra kostnader, bl. a. för bevisning. Rätten kan jämka ersättningen till statsverket efter vad som prövas skäligt, om kostnadens belopp inte står i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet och villkor. Bestämmelsen härom innebär enligt praxis att nedsättning i ersättningsskyldigheten kan ske endast om kostnaden står i missförhållande till både den tilltalades brottslighet och hans ekonomiska villkor.

Om den tilltalade åtnjuter fri rättegång, gäller särskilda bestämmelser. Den tilltalade kan sålunda inte i brottmålet förpliktas att återgälda ersättning som utgått till hans offentlige försvarare. Om den tilltalade senare kommer i bättre ekonomiska omständigheter kan han emellertid under vissa förutsättningar i ny rättegång förpliktas att ersätta denna kostnad.

Motionen

I motionen framhålles inledningsvis att bestämmelserna om förordnande av offentlig försvarare torde behöva överses i syfte att dels eliminera vissa mindre tillfredsställande konsekvenser av nuvarande system, dels mera allmänt avpassa bestämmelserna till den nu förhärskande kriminalpolitiska uppfattningen med huvudintresset knutet till att den brottslige rehabiliteras och återföres till ett normalt, laglydigt leverne. Härefter anföres följande.

I vissa fall är förordnandet av offentlig försvarare obligatoriskt, ett stadgande som givetvis tillkommit helt i den anklagades intresse. I praktiken kan det dock icke sällan verka i motsatt riktning. I vissa brottmålsrättegångar av relativt okomplicerad natur där den tilltalade spontant bejakar åklagarens sakframställning och erkänner vad som lagts honom till last är den offentlige försvararen uppenbarligen till föga eller ingen nytta för den anklagade. Händelseförloppet i processen och brottspåföljden skulle ha blivit exakt densamma försvararen förutan. Nu inträffar emellertid att den anklagade efter rättegången och efter avtjänandet av ett eventuellt utdömt frihetsstraff av den exekutiva myndigheten ansättes med krav om betalning av arvodet till den offentlige försvarare som han aldrig bett att få och inte haft den ringaste nytta av. Detta är inte någon rimlig eller bra ordning. Den är i sig själv orättvis och den försvårar den dömdes återanpassning i samhället just vid en tidpunkt då denna återanpassning befinner sig i ett känsligt och ömtåligt initialskede.

I större brottmålsprocesser uppgår arvoden till offentlig försvarare till mycket betydande belopp, vilket hos stora delar av allmänheten väckt kritik och frammanat en generell och till sin art reaktionär aversion mot systemet som sådant. Detsamma gäller om offentlig försvarares åtgärd att till högre instans överklaga fällande dom i fall då allmänheten uppfattar detta mera som ett sätt att förskaffa sig ytterligare arvoden än som ett medel att åvägbringa ändring i ett domslut som uppfattas som riktigt och därmed omöjligt att få ändring i. Det synes oss vara en angelägen uppgift att om möjligt avlägsna de inslag i nuvarande system som utlöser dylika icke önskvärda reaktioner hos stora delar av allmänheten. Rättsväsendets skilda funktioner bör omfattas av medborgarnas fulla förtroende.

Vad det här gäller är sålunda

1. att bibehålla — och vidareutveckla — principen att envar anklagad skall ha tillgång till fullgod rättegångshjälp,
2. att eliminera orättvisan att även den som saknat fördel av att ha haft tillgång till offentlig försvarare blir ersättningsskyldig,
3. att avlägsna de för allmänheten utmanande höga arvodeskostnaderna i vissa större mål.

Den väg som här synes vara framkomlig är att fullt ut göra de offentliga försvararna just offentliga, dvs. fast knutna till rättsväsendets organisation med fast lön, och att kostnaderna härför stannar på statsverket. Detta skulle låta sig synnerligen väl inpassas i en adekvat och modern syn på brottmålsprocessen, där det allmänna i lika mån skall svara för den tilltalades försvarsmöjligheter som för åklagarpartens angreppsbetingelser. Det är då följdriktigt att statsverket står för kostnaderna för det ena som för det andra. Någon ökning av kostnaderna för det allmänna torde icke behöva bli följden av en omläggning av antytt slag. Den återbetalningsskyldighet som nu är stadgad i fråga om arvoden till offentlig försvarare infrias av naturliga skäl regelmässigt icke, och i denna skuldsumma ingår som tidigare berörts vissa högst betydande belopp. De exekutiva myndigheternas arbete med indrivning av dessa rättegångskostnader ger föga i utbyte och redan ett slopande av denna omgång som torde kosta mer än den smakar skulle innebära en given fördel.

Förslaget innebär sålunda tillskapandet av en ordning med statligt anställda advokater med enda uppgift att biträda som offentliga försvarare. Löneplaceringen bör vara så hög att verkligt kvalificerade krafter kan påräknas. Organisationen — som lämpligen synes böra följa indelningen i åklagardistrikt — bör givetvis inrymma en högre löneplacerad toptjänst för varje distrikt som ansvarig chef, varigenom också erhålles en önskvärd befordringsgång.

Innebörden av förslaget är jämväl att återbetalningsskyldighet icke skall åläggas den som för sig haft förordnad offentlig försvarare. Denna betalningsbefrielse synes böra omfatta även övriga kostnader i rättegången såsom bl. a. vittnesersättning.

En ytterligare fördel med det föreslagna systemet synes kunna vara att den icke sällsynta irritation som i advokatleden här eller var kunnat spåras när det gällt domstolarnas förordnande av offentlig försvarare helt skulle elimineras.

Remissyttrandena

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionen från hovrätten för Övre Norrland och från Stockholms rådhusrätt. Härjämte har tillfälle att avge yttrande i ärendet beretts Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges åklagare och Sveriges juristförbund.

Remissinstanserna har genomgående uttalat sig i avstyrkande riktning beträffande den av motionärerna föreslagna organisationen med statsanställda offentliga försvarare. I anslutning till vad motionen innehåller om olägenheter med gällande bestämmelser om skyldighet att återgålda statsverkets kostnader för försvarararvode m. m. uttalar flera av remissinstanserna intresse för en översyn av dessa bestämmelser.

Den i motionen framförda kritiken mot nuvarande ordning i fråga om förordnande av offentlig försvarare har utförligt bemötts i flera yttranden. Sålunda påpekas bl. a. att förordnande av offentlig försvarare inte i något fall är obligatoriskt annat än i den meningen att domstolen måste göra sådant förordnande om den misstänkte själv begär det, vilket gäller då den misstänkte är anhållen eller häktad. I övriga fall skall frågan om förordnande bör ske prövas av domstolen, låt vara att det i visst fall då den misstänkte är underårig finns en presumtion för att förordnande skall ske.

Hovrätten anför i detta sammanhang:

Då det gäller vuxna lagöverträdare torde icke förekomma, att rätten på eget initiativ förordnar försvarare i fall då av förundersökningsprotokollet framgår att den misstänkte erkänt och att saken är helt utredd samt tvekan om påföljdens art ej råder. I dylikt fall bör i allmänhet också ansökan om förordnande av offentlig försvarare lämnas utan bifall. Det bör emellertid betonas, att efter införandet av brottsbalken med dess rikt nyanserade påföljdssystem de individualpreventiva synpunkterna har fått större tyngd och valet av påföljd blivit betydligt mer komplicerat än tidigare. Detta framgår med all tydlighet av rättsfall från högsta domstolen. Det är därför — om här bortses från bötesmålen där offentlig försvarare mycket sällan förordnas — icke så vanligt som lekmannen kanske föreställer sig, att påföljden är från början given.

Enligt hovrättens erfarenhet önskar det alldeles övervägande antalet av dem, som är misstänkta för brott beträffande vilket anledning förekommer att döma till annan påföljd än böter, hjälp av offentlig försvarare under själva rättegången. Endast mycket sällan torde förekomma, att någon uttryckligen motsätter sig att offentlig försvarare förordnas för honom. Att offentlig försvarare förordnas i de flesta mål av nyss nämnd beskaffenhet får sålunda anses stå i samklang med vad de tilltalade själva önskar. Domstolarna torde i allmänhet vara mycket återhållsamma med att utse offentlig försvarare utan att begäran därom framställts. Då så sker är mestadels

fråga om icke erkända brott av mera komplicerad karaktär, om mycket grava brott, såsom mord, rån eller spioneri, om en svårbedömbär påföljdsfråga eller om personer som är sinnessjuka, sinnesslöa eller svårt alkoholskadade. Restriktiviteten är givetvis än större i sådana fall, då den misstänkte uttryckligen undanbett sig offentlig försvarare.

Vad de underåriga lagöverträdarna beträffar torde i de mål, som avses med 1964 års lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, offentlig försvarare vanligen utses, vare sig den misstänkte begärt det eller icke. Behovet av offentlig försvarare är i dessa fall i allmänhet uppenbart, och de nuvarande bestämmelserna om förordnande av offentlig försvarare för underårig är i sak i överensstämmelse med vad som tidigare gällde enligt en lag av år 1946.

Rådhusrätten understryker bl. a. att för domstolens prövning av behovet av offentlig försvarare inte bara målets beskaffenhet, förhandenvaron av erkännande e. d. är avgörande utan också den misstänktes person. Så kan det med hänsyn till den tilltalades personliga förhållanden och förutsättningar samt brottsbalkens rikt differentierade påföljdssystem vara påkallat, att den tilltalade biträds av en försvarare, även om den tilltalade erkänt gärningen och inte själv inser behovet av försvarare. Vidare bör framhållas, heter det i rådhusrättens yttrande, att försvararen har funktioner att fylla också utanför rättegången. De fall där domstolen förordnar om försvarare utan att den tilltalade begärt det eller mot den tilltalades vilja torde dock vara förhållandevis få, och de torde, såvitt rådhusrätten kan bedöma det, knappast kunna vara avgörande vid ett ställningstagande till motionens syfte i denna del.

De i motionen gjorda uttalandena om vissa fall där den tilltalade skulle ha föga eller ingen nytta av den offentlige försvararen bemöts av *advokatsamfundet*:

I motionen påstås nu att »i vissa brottmålsrättegångar» den offentliga försvararen uppenbarligen (!) är »till föga eller ingen nytta för den anklagade» och att »händelseförloppet i processen och brottspåföljden skulle ha blivit exakt densamma försvararen förutan». Om detta vore riktigt, skulle det innebära att våra domstolar skulle förordna offentlig försvarare i onödan. I verkligheten förhåller det sig inte på detta sätt. Om någon kritik mot domstolarnas praxis skall framställas, kan densamma inte med fog gå ut på att offentlig försvarare förordnas i onödan. Tvärtom har stundom förspotts visst missnöje över att åtminstone en del domstolar har en alltför restriktiv inställning till de tilltalades önskemål att få offentlig försvarare. Vilka undersökningar eller iakttagelser som ligger till grund för motionärernas påståenden undandrar sig styrelsens bedömande. När motionärerna framställt dessa påståenden, har de emellertid tydligen helt förbisett den kontrollerande funktion som försvararen har och som innebär en betydelsefull garanti för den misstänktes rättssäkerhet. Påståendena förefaller att såsom argument ha ungefär samma tyngd som ett påstående att en patient i onödan intagit den medicin som läkaren ordinerat och följt de föreskrifter

han meddelat, enär patienten skulle ha blivit lika frisk ändå och händelseförloppet skulle ha blivit »exakt detsamma», läkaren förutan.

Juristförbundet framhåller att principen att den åtalade skall ha tillgång till fullgod rättegångshjälp sedan länge är allmänt omfattad och har fått sitt uttryck i bl. a. nuvarande ordning med offentliga försvarare. Mot bakgrund härav och då motionärerna inte enbart vill bibehålla utan vidare utveckla principen är det enligt förbundets mening svårförståeligt att motionärerna anser att förordnande av offentlig försvarare i vissa fall är »till föga eller ingen nytta» för den tilltalade, nämligen i de erkända och okomplicerade brottmål där försvarare likväl på grund av rättegångsbalkens bestämmelser måste utses.

Även vad som anförts om offentlig försvarares åtgärd att överklaga dom i vissa fall har föranlett gensagor från flera håll. *Hovrätten* uttalar följande.

Enligt den i vårt land rådande instansordningen har, med i detta sammanhang betydelselösa undantag, varje tilltalad en oavvislig rätt att få sin sak prövad i två instanser, underrätt och hovrätt. Däremot kan tilltalad icke utan särskilt tillstånd av högsta domstolen få sitt mål prövat i denna instans. I och med att en part själv önskar, att hans mål skall prövas av högre instans, får den offentlige försvararen anses vara i princip skyldig att utföra denna talan. Av bland annat kostnadsskäl är hovrätten, och säkerligen även domstolarna i allmänhet, återhållsamma med att bifalla ansökningar om utbyte av offentlig försvarare. Påståendet att offentliga försvarare skulle »påtruga» sina klienter en process i högre instans är säkerligen överdrivet; snarare torde beträffande de i motionen åsyftade »självklara» fallen problemet för den offentlige försvararen vara att få den tilltalade att avstå från att överklaga domen. Vad som för en utomstående person ter sig självfallet och oomtvistligt framstår såsom bekant icke alltid så för den som beröres av saken. Det bör också framhållas, att det förhållandet att en dom fastställs av högre instans ingalunda betyder att utgången varit given. En enhällig dom kan ha föregåtts av stor tvekan hos vissa eller alla ledamöter. Efter brottsbalkens genomförande sker också, såsom förut nämnts, valet av påföljd efter betydligt friare bedömningsgrunder än förr, vilket har till följd att det blivit svårare att förutsäga en viss utgång i målet. Det bör slutligen understrykas, att i den offentlige försvararens uppgift väl ingår att informera den tilltalade om lag och praxis men icke att agera domare. Advokaten Ragnar Gottfarb har något berört ifrågakvarande problem i en uppsats i *Svensk Juristtidning* 1950, s. 555.

Den i ärendet hörda *domarföreningen* anför:

Motionärerna synes också mena att hänsyn bör tagas till allmänhetens uppfattning om anledningen till överklagandet av en fällande dom, nämligen när den förmodas gå ut på att fullföljd sker mest för att försvararen skall erhålla ytterligare arvode. Denna synpunkt anser styrelsen ovidkommande; utomstående saknar naturligt nog förutsättningar att rätt bedöma fullföljdsmotiven i olika fall.

Advokatsamfundet hävdar att det i verkligheten regelmässigt förhåller sig så att de offentliga försvararna nödgas nedlägga icke oväsentligt arbete på att söka för klienten klargöra det meningslösa i ett överklagande och avråda från fullföljd. Belysande är att, medan det sällan eller aldrig förekommit att hos advokatsamfundet framförts klagomål över att en offentlig försvarare fullföljt talan i onödan, det är en vanlig företeelse att för brott dömda personer hos samfundet anför klagomål över att den offentlige försvararen avrått från överklagande. Naturligtvis händer det ofta att en av underrätt dömd person fullföljer talan, trots att utsikten till ändring är ringa eller ingen. Men det är, anför samfundet, en fullständig missuppfattning, om man tror att detta måste bero på att försvararen tillrätt ett överklagande. I mycket stor utsträckning sker fullföljden i strid mot den offentlige försvararens avrådan. Han kan emellertid inte undandraga sig att biträda klienten, om denne vill klaga. Av hänsyn till klienten kan han inte heller för domstolen eller annan yppa att han avrått från fullföljden.

Med anledning av motionärernas synpunkter beträffande arvodena till offentliga försvarare anför *hovrätten*:

Vad härefter beträffar arvoden till offentliga försvarare är det såsom anförts i motionen riktigt, att dessa i större brottmålsprocesser kan uppgå till betydande belopp. Då det gäller denna hovrätt blir stundom kostnaderna mycket höga även i mindre mål, beroende på att advokaterna måste företaga långa resor till sammanträdesorten med betydande tidsåtgång som följd. För den allmänhet, som icke haft närmare anledning att sätta sig in i vad som skall ersättas genom ett utdömt arvode, kan säkerligen även ersättningarna i mer ordinära mål förefalla höga. Enligt hovrättens erfarenhet understiger arvodet för ett offentligt försvar mera sällan 300 kronor, och oftast är fråga om högre belopp. Orsaken härtill är att söka i — förutom den fördyring av processen som 1948 års rättegångsreform medfört — det höga kostnadsläget beträffande kontorshyra, skrivhjälp och dylikt samt den för alla grupper av inkomstagare fortgående nominella lönestegringen. Av de i *Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund* årligen publicerade uppgifterna rörande advokaternas inkomster framgår, att flertalet advokater har inkomster som i vart fall icke lär överstiga andra akademikergrupper, snarare tvärtom. Det finns skäl antaga, att gruppen med de högsta inkomsterna huvudsakligen utgöres av advokater, som till stor del ägnar sig åt andra uppdrag än offentligt försvar.

Såväl ur samhällets som ur den återbetalningsskyldiges synpunkt är det angeläget, att ersättningen till offentlig försvarare icke blir högre än vad som kan anses skäligt med hänsyn till försvararens berättigade anspråk att för sitt uppdrag erhålla ett arvode, som allmänt sett står i rimlig proportion till det ekonomiska utbyte andra yrkesgrupper med jämförlig utbildning har av sitt arbete. Det är också av vikt — ej minst för att sporra försvararen till ett gott arbete — att ersättningen bestämmes med hänsyn till ej blott tidsåtgången för försvararen utan jämväl den skicklighet med vilken talan utförts. Enligt hovrättens uppfattning är det i gällande processordning väl sörjt för att arvodesprövningen skall bli allsidig och rättvis. Skä-

ligheten av ett yrkat belopp prövas av den domstol, som dömer i målet och som alltså besitter god kännedom om tidsåtgången, målets svårighetsgrad och det sätt på vilket försvararen utfört sitt uppdrag. Såvitt hovrättens erfarenhet ger vid handen, uppfattas prövningen från domstolarnas sida ingalunda såsom en formell granskning. Tvärtom brukar det begärda arvodet, då det icke utan vidare framstår såsom skäligt, ingående diskuteras och övervägas ur olika synpunkter. I ett icke ringa antal fall leder också dessa överväganden till prutningar. Det bör också framhållas, att ej blott den offentlige försvararen utan jämväl den tilltalade själv och åklagaren kan bringa arvodesfrågan till högre rätts prövning.

I *domarföreningens* yttrande framhålls att motionärerna, såvitt framgår av motionen, inte tänker sig att den föreslagna organisationen med statligt anställda försvarare skulle medföra någon egentligt minskning av kostnaderna på försvarssidan. Den verkliga innebörden av förslaget i denna del skulle då vara att man för att undgå allmänhetens kritik bakade in kostnaderna i anslaget till rättegångsväsendet, så att de inte kom till synes och kunde reta gemene man. Något bärande skäl för den föreslagna reformen utgör detta enligt föreningens åsikt inte.

Det i motionen föreslagna systemet med statsanställda offentliga försvarare har under remissbehandlingen utsatts för stark kritik från flera håll, varvid fördelarna med nuvarande ordning har framhållits.

Enligt *hovrättens* erfarenhet fungerar sålunda det nuvarande systemet med offentliga försvarare ur den fritt yrkesverksamma advokat kåren väl, och systemet torde också, såvitt hovrätten har sig bekant, vara allmänt tillämpat inom de västerländska demokratierna. Hovrätten anser att fördelarna med det nuvarande systemet utan tvivel skulle gå förlorade med det av motionärerna skisserade förslaget. Hovrätten anför vidare bl. a. följande.

På mången mindre ort, där för närvarande finnes endast en eller två advokater, skulle den föreslagna ordningen leda till att tillräckligt med arbete icke skulle finnas kvar för en fritt yrkesutövande advokat och allmänheten sålunda mista sin nuvarande möjlighet till hjälp i tvistemål, utomprocessuella ärenden o. s. v. Å större orter åter skulle förslaget leda till att den som har råd därtill kan utse en privat försvarare, medan övriga tilltalade har att vända sig till den statliga myndigheten. En part, som önskar anlita enskild advokat men som av ekonomiska skäl tvingats att i stället vända sig till myndigheten, kan lätt, om saken går honom emot, få den uppfattningen att detta berott på att han icke erhållit den hjälp han önskat. Motsvarande synpunkter har i 1958 års betänkande angående rättegångshjälp (SOU 1958: 8, s. 70) framhållits vid övervägande av frågan om en monopolisering till rättshjälpsanstalterna av rättegångshjälp.

Rådhusrätten, som anser att ordningen med statligt anställda försvarare inte kan komma i fråga, uttalar följande.

I den kriminalpolitiska debatten har hävdats att den tilltalades försvarare bör vara oberoende av staten. Den tilltalade kan uppfatta samhällets

organ i brottmålsprocessen på ett sätt som utesluter förtroende för att dessa organ vill hans bästa, dvs. få honom återanpassad i samhället. Vetskapen om att försvararen står fri i förhållande till myndigheterna är därför av största psykologiska betydelse för den misstänkte. Många gånger underlättar just detta förhållande — eller gör det rent av möjligt — för försvararen att vinna den misstänktes förtroende. Detta förtroende utgör grundvalen för försvararuppdraget. Rådhusrätten vill i sammanhanget peka på att rätts-hjälpsanstalterna inte förstatligats, och att detta bl. a. torde ha sin grund i liknande synpunkter som nu anlagts på frågan om försvararens ställning.

Av betydelse för den misstänktes tillit till försvararen är också att denne är en skicklig allroundjurist. Många förmögenhetsbrott är sådana att försvararen måste ha mycket goda kunskaper i t. ex. köprätt. För att försvararen skall kunna bistå den tilltalade på det personliga planet är det nödvändigt att han är förtrogen med familjerättsliga problem, hyreslagstiftning m. m. Om försvararens verksamhetsområde inskränks till enbart offentligt försvar, är det risk för att han inte fyller dessa krav.

Det är enligt rådhusrättens mening ytterligt tveksamt, om det över huvud är möjligt att bygga upp en organisation som den motionärerna skisserat. Som antytts ägnar sig i regel en advokat inte uteslutande åt offentliga försvar. Det kan t. o. m. sägas, att advokater som i mera väsentlig grad sysslar med brottmål är mycket få, och de torde återfinnas endast i de största städerna. Tanken på en kår av statligt anställda försvarare, som består av — som motionärerna önskar — verkligt kvalificerade krafter framstår därför för rådhusrätten knappast som realistisk.

Även *domarföreningen* tvivlar på att tillräckligt många kvalificerade krafter kan — även med hög lönesättning — lockas att taga statlig anställning med den enda uppgiften att vara försvarare i brottmål. För att hela landets behov skall kunna täckas måste erfordras ett avsevärt antal för ändamålet lämpade jurister; och något eftersättande av kravet på fullgott försvar bör givetvis inte tillåtas. Den föreslagna ordningen torde innebära att när tilltalad önskar eller av domstolen anses böra erhålla offentlig försvarare endast sådan kan komma i fråga som är anställd inom vederbörande distrikt. Det är emellertid långt ifrån säkert, framhåller föreningen, att den tilltalade verkligen hyser förtroende för den försvarare, vilken för tillfället må stå till förfogande. Över huvud ligger den farhågan nära till hands att de tilltalade skall betrakta hos staten anställda offentliga försvarare mera som verktyg för det allmänna än som sina klienters förtroendemän med vilja och förmåga att helhjärtat iakttaga deras intressen. Det nuvarande systemet, där tilltalad i princip fritt kan välja sin försvarare, förefaller föreningens vida överlägset vad beträffar tillgodoseendet av rättssäkerhetskänslan.

Advokatsamfundet anför bl. a. följande.

Förslaget är enligt styrelsens uppfattning förvånande. I alla demokratiska länder framstår det som en fullkomligt självklar sak att en misstänkt eller tilltalad skall ha rätt att som försvarare anlita en advokat, som gentemot statsmakterna intar en fri och självständig ställning och som inte är beroende av överordnades bevägenhet och väljvilja med tanke på löneför-

hållanden och befordran. Det är sant att man i diktaturländerna har en annan inställning, men ett statsdirigerat försvar i brottmål torde för flertalet svenskar te sig såsom nåonting föga eftersträvansvärt. Det vill synas som om motionärerna inte ägnat en tanke åt denna sida av saken och inte beaktat hur illa deras förslag överensstämmer med den i demokratiska länder rådande uppfattningen om en misstänkt eller tilltalad persons rätt till försvar.

Som förut nämnts har flera av remissinstanterna berört frågan om en översyn av bestämmelserna om återgåldande av statsverkets kostnad för offentlig försvarare m. m. Sålunda har *hovrätten, rådhusrätten, domarföreningen* och *advokatsamfundet* uttalat sig för vidgade möjligheter för domstolen att låta kostnad för offentlig försvarare m. m. slutligt stanna på statsverket även vid fällande dom. Enligt *juristförbundets* uppfattning är skyldigheten för tilltalad att gentemot statsverket svara för arvodeskostnaderna kriminalpolitiskt otillfredsställande.

Beträffande sistnämnda fråga torde här få anmärkas att 1964 års riksdag uttalat sig för en översyn av regeln om jämkning av ersättningsskyldigheten gentemot statsverket (utskottets utlåtande nr 44). Enligt uppgift kommer Kungl. Maj:ts ställningstagande till frågan att framläggas för riksdagen i en nära framtid.

Utskottet

Den som är misstänkt för brott har enligt gällande ordning en vidsträckt rätt att både under förundersökningen och i rättegången erhålla biträde av en för honom förordnad offentlig försvarare. Förordnande av försvarare kan under vissa förutsättningar ske även utan att den misstänkte begärt det. Till uppdraget skall rätten utse advokat eller, vid några domstolar, annan praktiserande jurist som har erforderliga kvalifikationer. Vid valet fästes stort avseende vid den misstänktes önskemål. Den offentlige försvararen får arvode samt ersättning för kostnader och tidspillan av allmänna medel. Om den misstänkte blir dömd för brottet gäller i princip att han skall till statsverket återgålda vad som utgått till försvararen.

I förevarande motion anförs åtskilliga kritiska synpunkter på nuvarande ordning i fråga om offentliga försvarare och föreslås ett nytt system med statsanställda försvarare, organiserade i anslutning till indelningen i åklagardistrikt. Förslaget innebär att kostnaderna för försvararnas verksamhet skall stanna på statsverket.

Som framgår av redogörelsen ovan har motionärernas kritik utförligt bemötts av de domstolar och sammanslutningar som avgivit yttranden i ärendet. Samtliga remissinstanser har uttalat sig mot det föreslagna systemet.

Utskottet anser för sin del att nuvarande ordning i fråga om offentliga försvarare i stort sett fungerar väl, även i det avseendet att det numera knappast föreligger några svårigheter att intressera behöriga personer för att åtaga sig försvararuppdrag. I den mån som förbättringar kan vara påkallade torde dessa vara av sådan art att de lika väl kan genomföras inom det befintliga systemet. I och för sig erbjuder alltså det av motionärerna föreslagna systemet, såvitt utskottet kunnat finna, icke några fördelar framför det nuvarande vare sig för det allmänna eller för den som behöver bistånd av försvarare. I sistnämnda hänseende må särskilt framhållas att det även från psykologisk synpunkt måste vara värdefullt — i synnerhet om den miss-tänkte är häktad eller eljest berövad friheten — att han som nu är fallet kan anförtro sig åt en offentlig försvarare med oberoende ställning i förhållande till myndigheterna.

Då utskottet sålunda inte kan finna en övergång till det i motionen föreslagna systemet önskvärd, får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 28, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 april 1968

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s)*, Ernulf (fp), Svanström (cp), Schött (h), fru Lilly Ohlsson (s) och herr Lidgard (h)*;

från a n d r a kammaren: fru Gärde Widemar (fp)*, fru Johansson (s), herr Ekström i Björkvik (s)*, fru Löfqvist (s), herrar Martinsson (s)*, Oskarson (h), Larsson i Norderön (cp) och Sjöholm (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Sjöholm* (fp).